

закладу освіти полягають у систематичному і цілеспрямованому застосуванні інноваційних форм та методів навчання, зокрема таких як дидактичні ігри, з урахуванням їх індивідуальних психологічних особливостей. Використання гри, ігрових ситуацій є продуктивним засобом розвитку дитини із затримкою психічного розвитку, корекції її пізнавальної, емоційно-вольової, мотиваційної сфер і визначає способи орієнтування молодшого школяра при вирішенні виникаючих життєвих завдань.

Перспектива дослідження. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в удосконаленні сучасних підходів до процесу розвитку пізнавальної активності дітей із затримкою психічного розвитку в умовах освітнього закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврилов О. В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 308 с.
2. Колишкін О. В. Корекційна освіта: вступ до спеціальності : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2013. 392 с.
3. Пахомова Н. Г., Кононова М. М. Спеціальна психологія : навч. посіб. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : АСМІ, 2015. 359 с.
4. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підруч. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. Ч. I. 238 с.
5. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами : метод. посіб. / під заг. ред. Н. З. Софій. К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 66 с.

Ірина КОЧУР

студентка 5 курсу
спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка)
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – **Ю. М. КОСЕНКО**,
канд. пед. наук, доцент

СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ З РАС РАНЬОГО ВІКУ

У статті розглянуто роль сенсорного виховання для дітей з РАС раннього віку. Надані способи й рекомендації розвитку сенсорики. Розглянуті способи роботи з дітьми під час розвитку сенсорики.

Ключові слова: сенсорний розвиток, виховання, діти раннього віку, розлади аутистичного спектру (РАС).

Iryna Kochyr. Sensory development of children from an early age

The article examines the role of sensory education for children with ASD at an early age. Methods and recommendations for the development of sensorics are given. Considered methods of working with children during the development of sensorics.

Key words: sensory development, education, young children, autism spectrum disorder (ASD).

Постановка проблеми. Про багатство навколишнього світу – звуки, запахи, фарби, велечину, температуру та багато іншого ми дізнаємось за допомогою органів чуття. Людині весь час необхідно отримувати інформацію про оточуючий світ, щоб орієнтуватися в ньому.

Аналіз наукового доробку вітчизняних та зарубіжних фахівців засвідчує, що сенсорне виховання має величезне значення у розвитку дитини. Зафіксовано брак досліджень, присвячених сенсорному вихованню дітей раннього віку з РАС. Недостатня теоретична і практична розробка проблеми сенсорного виховання в ранньому віці обумовлює актуальність і доцільність вибору нами теми статті.

Актуальність. Учені (Л. Венген, О. Запорожець, М. Монтесорі, Є. Тихеева) наголошують, що саме ранній та молодший дошкільний вік є найбільш сприятливим для вдосконалення діяльності органів чуття, що забезпечують повноцінні й різнобічні уявлення про довкілля. Провідні фахівці одним із центральних моментів розвитку сприймання визначають засвоєння і використання сенсорних еталонів (В. Аванесова, Л. Венгер, Н. Ветлугіна, Л. Журова). Як відзначала О. Усова, сенсорне виховання має важливе значення для різнобічного розвитку дитини, 9/10 всього їхнього розумового багажу є результатом діяльності органів чуття.

Мета статті полягає в аналізі сучасної наукової літератури та наведенні рекомендацій щодо сенсорного розвитку дітей з РАС.

Виклад основного матеріалу. Особистість – це ознака свідомого індивіда, який займає певну позицію в суспільстві і виконує певні соціальні ролі. Формування соціально-активної та свідомої особистості – це основне чого ми прагнемо у вихованні дитини з аутизмом.

Проте, взаємодія аутичної дитини з навколишнім світом характеризується суттєвою індіферентністю до нього, власною аутистичною діяльністю і особливою поведінкою, яка відображає не зовнішнє середовище, а складний багатовимірний, зазвичай незрозумілий для

оточення, внутрішній світ дитини. Однією з умов, які сприяють розвитку такої поведінки є дезінтеграція сенсорного сприйняття.

Ранній розвиток малюка – це розвиток фізичних і творчих здібностей, а також його емоційної сфери. Перші три роки життя дитини – унікальний період для того, щоб закласти міцну основу для подальшого розвитку. Саме в цей період у малюка бурхливо розвиваються мозкові клітини.

Щоб сенсорний розвиток відбувався повноцінно, необхідне цілеспрямоване сенсорне виховання. Дитину треба навчити розглядати, слухати, обстежувати на дотик, тобто сформувати в неї перцептивні дії. Проте побачити предмет, обстежити його дотиком недостатньо – необхідно визначити співвідношення виявлених властивостей і якостей даного предмета із властивостями та якостями інших предметів. Для цього дитині потрібні мірки, з якими можна порівняти те, що вона сприймає цієї миті. За допомогою загальноприйнятих мірок – еталонів, які склалися історично, порівнюють, зіставляють результати сприйняття. Це системи геометричних форм, шкала величин, міри ваги, звуковисотний ряд, спектр кольорів тощо. Усі ці еталони потрібно засвоїти дитині.

Сенсорне виховання – це основа пізнання світу, першою сходинкою якого є чуттєвий досвід. Успішність розумового, фізичного, естетичного виховання значною мірою залежить від рівня сенсорного розвитку дітей. Чим менша дитина, тим більше значення в її житті має чуттєвий досвід.

Аутизм – це розлади в нервовій системі, які впливають на поведінку в соціумі. Ці порушення зазвичай проявляються у ранньому віці [1, с. 5].

Спектр розладів є широким. Тому варто зрозуміти наскільки важливим є правильний підхід до навчання та лікування дитини з РДА – ранній дитячий аутизм. Все залежить від діагнозу і реальних можливостей самої дитини. Найкращою є терапія, яка поєднує різні підходи, комбінації та способи лікування. Одним із методів в цій нозології є сенсорна корекція.

Значення сенсорного розвитку дитини з РАС для її майбутнього життя ставить перед педагогами необхідність використання найбільш ефективних прийомів і методів сенсорного виховання, яке має бути спрямованим на формування в дитини сенсорної культури.

Для ефективного сенсорного розвитку дитини з РАС слід організувати сенсорну кімнату простір для навчання, ігор та спілкування. Головні фактори:

- Освітлення. Кімната повинна бути світлою та гарно провітрюваною. Але потрібно використовувати штори чи жалюзі для приглушення денного світла. У темній сенсорній кімнаті доречним буде використання світильників та нічників.

- Активні ігри та спорт. Тренажери, різного типу гойдалки розвинути відчуття рівноваги, допоможуть зміцнити м'язи, потренувати вестибулярний апарат та посприяють фізичному розвитку дитини. А граючись у басейні з кульками, дитина не лише отримує позитивні враження, а й зможе вивчати кольори.

- Меблі. Під час самостійної діяльності можна відпочити на м'яких та зручних пуфах, ігрових диванах та кріслах мішках.

- Розслаблення та релаксація. Для цього підійде темна сенсорна кімната, спрямована на розслаблення, зняття стресу та відновлення емоцій. Атмосфера має бути затишною та спокійною.

- Безпека. Меблі та модульні конструкції повинні бути створенні з м'яких матеріалів, не мати гострих кутів. Всі частини легкі, міцні і компактні.

Отже, якщо все організувати правильно, створити відповідні умови – дитині буде комфортно. Вона із задоволенням повернеться сюди знову і буде брати участь у всіх заняттях та іграх.

Сенсорні ігри допоможуть дитині краще відчувати, побачити та розпізнати світ. Зроблять це не нав'язливо і без шкоди для неї. Через гру передаються позитивні емоції, створюється можливість контактування та спілкування з оточуючими людьми. Важливу роль відіграють іграшки. З їх допомогою дитина пізнає різні відчуття:

- зорові (колір, розмір, форма предметів);
- слухові (звуки, музика);
- тактильні (фактура матеріалу, отвори в іграшках, шнурівки);
- нюхові (запах їжі, природних матеріалів);
- смакові (смак різних продуктів)
- рухові (орієнтація в просторі, рівновага) [3, с. 53].

Іграшки потрібно обирати за принципом особливостей дитини. Вони мають бути простими, безпечними та не ламатись. А якщо так сталось, то все повинно легко виправляти, коректуватись в процесі гри.

Види сенсорних ігор:

- з кольором. Малювати можна фарбами на папері, камінчиках, склі. Це дозволяє задіяти не лише зорові відчуття, але й тактильні. Розфарбувати воду і таким чином вивчати кольори. А щоб було ефектніше та цікавіше, додати трохи мила чи шампуню і отримати кольорову піну;

- з водою. Вода дуже позитивно впливає на емоційний стан, особливо для дітей з РАС, допомагає розслабитись. Варіантів для ігор є безліч: переливання води в різні посудини, створення фонтану, поставивши руку під струмінь води, ігри з лійками та інші. А якщо проявити креативність, то можна задіяти стіл-ванну, яка «перетвориться» на озеро, море, океан [4, с. 14];

- з крупами та іншими природними матеріалами. Такі ігри чудово розвивають дрібну моторику рук, що допоможе розвитку мовлення. Створення сенсорних коробок, де будуть задіяні не лише природні матеріали, а й улюблені іграшки дитини. Це можуть бути невеличкі машинки, фігурки з конструктора. Вирізання аплікацій, малювання на манці, піску. Під час заняття з сипучими матеріалами буде зручно використати спеціальний стіл з підсвіткою, який точно зацікавить дитину. Також можна скористатись і простою картонною коробкою чи мискою;

- зі світлом і тінями. Використовуючи лампу, ліхтарик чи свічку можна створити справжній театр тіней на стіні. За допомогою дзеркала погратися з сонячними зайчиками. А дзеркальна сфера точно приємно вразить;

- рольові ігри. Такі ігри добре розвивають соціальні навички. Граючись, дитина не тільки уявляє себе в іншому образі, а й приміряє на себе інші відчуття та емоції. У грі можна зробити те, що страшно в реальному світі. Копіювання будівельника, лікаря, продавця, вихователя дозволить адаптуватись до певної ситуації в соціумі, допоможе здружитись з іншими дітьми, відтворюючи разом певний сценарій;

– рухливі ігри. Стрибки, кидання м'яча, біг, плескіт в долоні - це все спрямовано на розтяжку, відчуття рівноваги, зміцнення м'язів. Проста зарядка стане цікавішою і веселішою, якщо її робити на сенсорній доріжці. Також можна використовувати різноманітні тренажери.

Рекомендації при виборі ігор для дітей з РАС:

Спеціалісти рекомендують, щоб ігри для дітей були простими і доступними, вони не мають викликати у них напруження і відштовхування. Бажано, щоб це було щось знайоме, з чим вже грались раніше. Постійно, але неквапно ігри мають розвиватись, по наростаючій – розпочати з найелементарніших і переходити до складніших.

Варто відзначити, що діти з різними особливостями будуть по різному сприймати ту чи іншу гру.

Тому під час заняття потрібно знаходити індивідуальний підхід до кожної дитини, допомагати, підтримувати, підказувати, повторювати по декілька разів, якщо це буде потрібно [2, с. 32-34].

Висновки. Таким чином, сенсорне виховання дитини – це виховання сприйняття і формування уявлень про зовнішні властивості предметів: їх форму, колір, величину, положення в просторі, а так само запах, смак і т.п.

Ранній вік найбільш сприятливий для вдосконалення діяльності органів почуттів, накопичення уявлень про навколишній світ. Тому, сенсорне виховання - це одна з основних сторін дошкільного виховання для дітей з РАС. Так як в результаті, дитина опановує навички самообслуговування та основні знання про навколишнє середовище.

Перспектива дослідження. Перспективою наступних досліджень є розроблення комплексу корекційно-розвиткових вправ з розвитку дрібної моторики для дітей раннього віку з РАС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галах Т. В. Діагностика і корекція дітей з Раннім Дитячим Аутизмом. Нетішин, 2016. 49 с.
2. Войтко В. Навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами: сучасні підходи : навчально-методичний посібник. Кропивницький, 2016. 84 с.
3. Колупаєвої А.А. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами : навчально-методичний посібник. К. : ТОВ ВПЦ «Літопис –ХХ» 2010. 255 с.
4. Тохтамишева В. Історія створення сенсорних кімнат. *Дефектолог*, 2009. № 6. С. 13-19.

Вячеслав МРИНСЬКИЙ

вихователь соціальний
Комунальної установи
Сумської обласної ради
Сумського обласного центру
комплексної реабілітації для дітей
та осіб з інвалідністю

ВИКОРИСТАННЯ ІПОТЕРАПІЇ У ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ У ПЕРІОД ВОЕННОГО СТАНУ

У статті висвітлено ефективність застосування іпотерапії в реабілітації дітей з аутизмом. Встановлено позитивну динаміку в їхньому розвитку, покращення емоційного стану, соціалізації та швидшої адаптації до взаємодії з навколишнім світом. Зроблено висновок, що іпотерапія для дітей з аутизмом сприяє їхньому розвитку та фізичній реабілітації.

Ключові слова: аутизм, діти з розладом аутичного спектру, емоційний стан, іпотерапія, координаційні здібності, реабілітація.

Viacheslav Mrynskyi. The use of hypotherapy in children with autism during the period of the state of war

The article highlights the effectiveness of hippotherapy in the rehabilitation of children with autism. The positive dynamics in their development, improvement of their emotional state, socialisation and faster adaptation to interaction with the outside world are established. It is concluded that equine-assisted therapy for children with autism contributes to their development and physical rehabilitation.

Key words: autism, children with autism spectrum disorder, emotional state, equine-assisted therapy, coordination abilities, rehabilitation.

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану в країні важливою є постійна підтримка дітей з аутизмом, як однієї з найбільш вразливих категорій. Під час війни діти з аутизмом постійно перебувають у стані невизначеності. Звук повітряних тривог та вибухів, дорога та незнайоме середовище у випадку евакуації, усе це викликає страх, розгубленість і тривогу. Оскільки ці діти мають обмежені можливості швидко реагувати та обробляти інформацію з навколишнього простору, важливо вчасно запроваджувати кроки підтримки, які допоможуть зменшити наслідки психологічної травми [2]. Одним із таких методів реабілітації є іпотерапія, котра являє собою взаємодію дитини та коня. Вона максимально впливає на розвиток багатьох сфер, що дозволяє сформувати в дітей з аутизмом адаптивні реакції в реальному житті.

Актуальність. Виходячи з аналізу сучасних джерел та вивчаючи наукову спадщину дослідників, які докладно описували аутизм